

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра юридичної психології**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор НАВС

полковник поліції

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

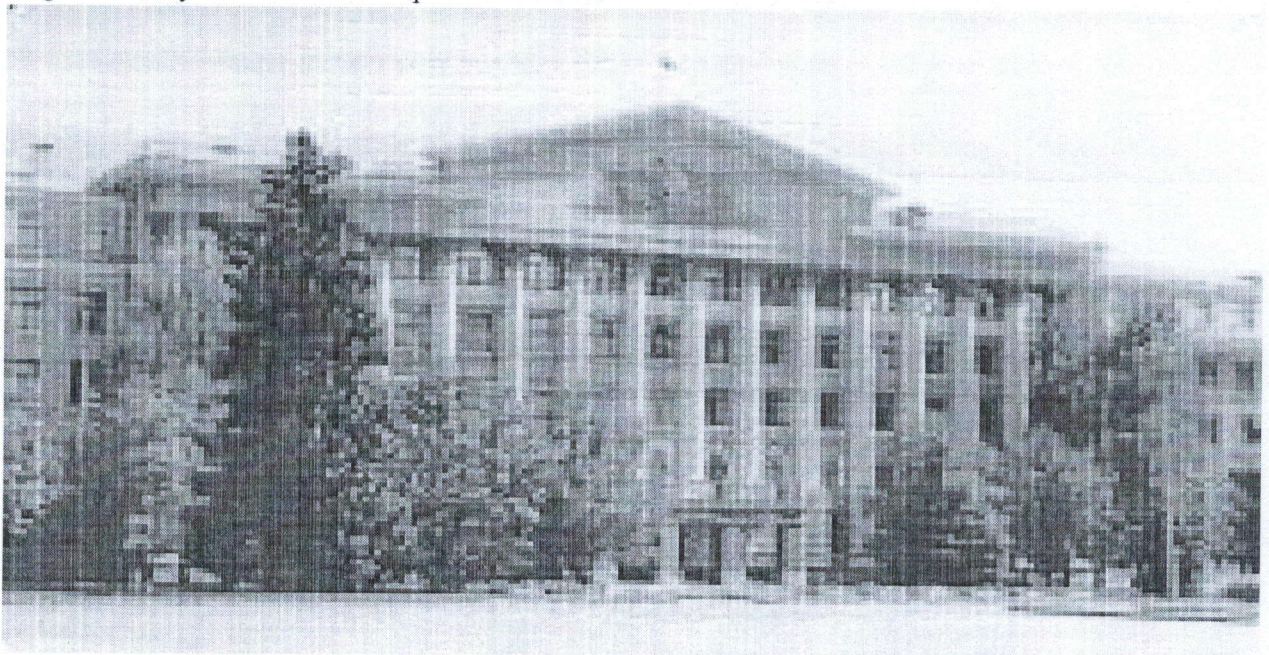
2025

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

Статус дисципліни – обов’язкова
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)
Ступінь вищої освіти – магістр
Галузь знань – С Соціальні науки, журналістика
та інформація
Спеціальність – С4 Психологія
Освітня програма – Психологія (поліцейські)
Форми здобуття вищої освіти – заочна
Мова викладання – українська
Форма підсумкового контролю – залік

Київ – 2025

Розробник програми:

Олена КУДЕРМІНА – професор кафедри юридичної психології Національної академії внутрішніх справ, доктор психологічних наук, професор

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри
протокол від 03.07.2025 року № 19

Завідувач кафедри

Іван ОХРИМЕНКО

Схвалено науково-методичною радою НАВС
Протокол від 24.07.2025 року № 7

Голова науково-методичної ради

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами

протокол засідання кафедри від

____.____.202_ № ____

Завідувач кафедри

протокол науково-методичної ради від

____.____.202_ № ____

Голова НМР

Робоча програма переглянута на 202 /202 н.р. без змін; зі змінами

протокол засідання кафедри від

____.____.202_ № ____

Завідувач кафедри

протокол науково-методичної ради від

____.____.202_ № ____

Голова НМР

протокол засідання кафедри від

____.____.202_ № ____

Завідувач кафедри

протокол науково-методичної ради від

____.____.202_ № ____

Голова НМР

1. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ ПРО НАВЧАЛЬНУ ДИСЦИПЛІНУ

Предметом дисципліни є сукупність актуальних і потенційних філософських підходів щодо сутності методологічних проблем психології, світоглядно–методологічне осмислення системи "людина – філософія – психологія – суспільство".

Міждисциплінарні зв'язки: «Філософія», «Теоретико-методологічні проблеми юридичної психології», «Етичні засади діяльності психолога», «Методологія наукової діяльності», «Психологія толерантності».

Програма навчальної дисципліни складається з таких тем:

1. Предмет, завдання і роль філософії психології в суспільстві
2. Філософсько-психологічний зміст феномену особистості, свідомості та діяльності.
3. Філософські проблеми основних напрямів сучасної психології

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Мета дисципліни:

- підготовка компетентних фахівців із розвинутою рефлексією та свідомою громадянською позицією на основі поєднання фундаментальних професійних знань із сучасною філософською методологією;

- засвоєння здобувачами вищої освіти не лише досвіду філософського осмислення теоретичних та методологічних проблем сучасної психології, а й вироблення у них високого рівня фахової культури.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Філософські проблеми психології» є:

– володіння та застосування філософської методології до психічних явищ, станів і процесів; до психодіагностичної, психокорекційної та психотерапевтичної діяльності;

– поглиблення світоглядних позицій майбутніх магістрів психології, стимулювання їх до філософського переосмислення засвоєного психологічного знання;

– сприяння світоглядному самовизначенню здобувачів вищої освіти.

1.3. Програмні компетентності відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів вищої освіти:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності

ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні (фахові) компетентності

СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності.

СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

Програмні результати навчання

Програмні результати навчання:

ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПР7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.

ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПР11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 60 годин/ 2 кредити ECTS.

Види занять, за допомогою яких формуються програмні результати навчання: лекційні та семінарські заняття.

Мова навчання: українська мова.

Консультативну допомогу здобувачі вищої освіти можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри юридичної психології які безпосередньо проводять заняття або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою k015@naia.kiev.ua.

2. Структура навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет, завдання і роль філософії психології в суспільстві.

Філософія психології як синтез природничого, соціального і гуманітарного знання. Співвідношення пізнавального та ідеологічного аспектів філософії психології. Система “людина—психологія—суспільство” як предмет філософії психології. Теоретична, світоглядна, методологічна і практична функції філософії психології. Предмет філософії психології: природа психічного, відношення "людина і світ", методологія та епістемологія, етичні питання. Завдання філософії психології: фундаментальне осмислення психіки, критичний аналіз наукових парадигм, визначення зв'язку психічного та матеріального, розробка етичних рамок, інтеграція знань. Роль філософії психології в духовно-теоретичному, професійно-практичному і громадянському самовизначенні психолога. Еволюція людського фактора у світоглядній думці. Філософсько-психологічна свідомість у давньоукраїнському та давньогрецькому суспільствах. Онтологічний, гносеологічний та етико-гуманістичний підходи в сучасній філософсько-психологічній думці.

Тема 2. Філософсько-психологічний зміст феномену особистості, свідомості та діяльності.

Співвідношення в психології: теорії і емпіричної частини та їх застосування на практиці. Філософські засади психологічних концепцій. Теоретичний, емпіричний та прикладний аспект філософії психології.

Методологія філософії та методологія психології: загальне і особливе. Принципи дослідження в філософії психології. Категорії філософії психології. Людина і суспільство в філософії та психології. Проблеми "людина – природа" в психології і філософії. Проблема розуміння природи та сутності людини. Розуміння свідомості в філософії психології. Розуміння розвитку в психології та філософії. Проблема детермінації психічних явищ як методологічна проблема. Проблема пізнання в філософії психології: гносеологія та когнітивна психологія. Аксиологічні проблеми філософії психології. Філософія психології та світогляд особистості.

Тема 3. Філософські проблеми основних напрямів сучасної психології.

Значення ключових понять головних напрямків сучасної психології. Особливості історичних етапів розвитку світової і вітчизняної філософської думки щодо ключових проблем психології та відображення їх в основних категоріях філософії психології, їх конкретизація. Світоглядні та методологічні підстави осмислення сучасних явищ дійсності та вирішення теоретичних і практичних проблем діяльності психологічних підрозділів. Розведення та ототожнення внутрішнього і зовнішнього інтроспективної і біхевіористської психології, психології свідомості й поведінкової психології, суб'єктивної й об'єктивної психології. Емпіричні факти, оригінальні теорії, психотерапевтичних техніки і висновків різних психологічних напрямків. Філософська основа синтезу психологічних напрямків: загальні принципи наукового пізнання (детермінізм, системність, об'єктивність).

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 2	Галузь знань – С Соціальні науки, журналістика та інформація	<i>Нормативна Major</i>	
	Спеціальність – С4 Психологія		
Кількість розділів – 1		Рік підготовки:	
		1-й	
Загальна кількість годин – 60		Семестр	
		1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Ступінь вищої освіти: Магістр	Лекції	
			4 год.
		Семінарські	
			6 год.
		Практичні	

		Самостійна робота	
		50 год.	
		Вид контролю:	
		залік	

3. Структура залікового кредиту (тематичний план)

Назви тем	Всього годин	Із них:			Самостійна робота
		Лекції	Семінари	Практичні заняття	
Тема 1. Предмет, завдання і роль <u>філософії психології</u> в суспільстві.	4	2	2	–	20
Тема 2. Філософсько-психологічний зміст феномену особистості, свідомості та діяльності.	4	2	2	–	10
Тема 3. Філософські проблеми основних напрямів сучасної психології.	2		2	–	10
Форма підсумкового контролю – залік (2 год.)		–	–	–	–
Всього:	10	4	6	–	50

4. Очікувані результати навчання з дисципліни

Після закінчення вивчення навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- об'єкт, предмет і методи філософських проблем психології, її понятійно–категоріальний апарат;
- теоретико–методологічні засади та принципи сучасної філософії науки;
- коло теоретичних, методологічних та аксіологічних проблем філософії психології;
- специфіку світоглядно–методологічного спрямування сучасних зарубіжних і вітчизняних психологічних шкіл, напрямів, течій, концепцій;
- зміст основних дискусій щодо актуальних філософських проблем сучасної психології;
- характерні особливості філософського аналізу актуальних проблем сучасної психології;

вміти:

- аналізувати основні тенденції та закономірності розвитку філософської методології щодо актуальних проблем сучасної психології;
- визначати основні структурні елементи філософської методології та її місце в системі сучасної філософії науки;
- застосовувати принципи філософського аналізу метанаукових і світоглядно–методологічних проблем сучасної психології;
- цілеспрямовано формувати свідому громадянську позицію на основі розвиненої філософської рефлексії.

5. Плани лекційних та семінарських занять

Лекція – 2

Семінарське заняття – 2

Тема 1. Предмет, завдання і роль філософії психології в суспільстві.

Навчальні питання:

1. Взаємозв'язок філософії та психології в історичному контексті. Філософські засади психологічних концепцій.
2. Філософія психології як наука і навчальна дисципліна.
3. Предмет, методи та функції навчальної дисципліни.
4. Філософія психології як світогляд, метод пізнання і теорія соціального і культурного розвитку.

Лекція – 2

Семінарське заняття – 2

Тема 2. Філософсько-психологічний зміст феномену особистості, свідомості та діяльності.

Навчальні питання:

1. Філософські засади психологічних концепцій.
2. Філософсько-психологічний зміст феномену особистості.
3. Філософські та психологічні підходи до розуміння природи свідомості.
4. Філософська сутність психологічної категорії діяльності.

Семінарське заняття – 2

Тема 3. Філософські проблеми основних напрямів сучасної психології.

Навчальні питання:

1. Загальна характеристика окремих течій у психології.
2. Філософська специфіка окремих напрямків у психології: біхевіоризму; генетичної психології; структурної психології; гештальтпсихології; психоаналізу; когнітивної психології.
3. Філософська основа синтезу різних напрямків у психологічній науці і практиці.

6. Завдання самостійної роботи

Самостійна робота здобувачів передбачає підготовку рефератів та інформаційних повідомлень, мультимедійних презентацій за визначеними темами.

Теми для написання доповідей

1. Філософія психології: структура та етапи становлення.
2. Психологічні проблеми як предмет філософського осмислення.
3. Проблема взаємодії психології та філософії.
4. Об'єктивні засади формування методології філософії.
5. Взаємозв'язок філософії і психології в історичному контексті.
6. Загальна характеристика філософських проблем психології.
7. Філософські проблеми психології як науки на сучасному етапі.
8. Філософська проблема свідомості в контексті різноманіття психологічних традицій та теорій.
9. Предмет філософських проблем психології як світоглядно–методологічна проблема.

10. Проблема наукового факту в психології.
11. Основні етапи виникнення і розвитку філософських проблем психології.
12. І. Кант: раціоналістична психологія з прагматичної точки зору.
13. Філософські концепції людини та інтерпретація психічних явищ.
14. Сучасні наукові концепції детермінізму й можливість їх застосування в психології.
15. Психологія розірваної свідомості та психологічна і етична природа совісті за Г.В.Ф. Гегелем.
16. Проблема методологічного забезпечення міждисциплінарних досліджень психодіагностичної діяльності.
17. Генетична психологія (за Сергієм Максименком).
18. Психологічні погляди Сократа.
19. Психологія і математика у вченні Піфагора.
20. Досягнення космології, астрономії, теоретичної фізики (теорія торсійних полів) на розвиток психології.
21. Теософський підхід в психології: спроба нового синтезу чи нав'язування східної (буддистської) методології.
22. Теологія і психологія в ХХІ ст.
23. Філософський період розвитку психології: від античності до виникнення експериментальної психології.
24. Особливості "відмежування" психології від філософії.
25. Співвідношення в психології: теорії і емпіричної частини та їх застосування на практиці.
26. Філософські засади психологічних концепцій. Теоретичний, емпіричний та прикладний аспект філософії психології.
27. Методологія філософії та методологія психології: загальне і особливе.
28. Принципи дослідження в філософії психології.
29. Категорії філософії психології.
30. Людина і суспільство в філософії та психології.
31. Проблеми "людина – природа" в психології і філософії.
32. Проблема розуміння природи та сутності людини.
33. Розуміння свідомості в філософії психології.
34. Розуміння розвитку в психології та філософії.
35. Проблема детермінації психічних явищ як методологічна проблема.
36. Проблема пізнання в філософії психології: гносеологія та когнітивна психологія.
37. Аксіологічні проблеми філософії психології.
38. Етичні засади психологічного дослідження.
39. Проблема втручання у приватне життя досліджуваних в психології.
40. Застосування технологій психологічного впливу на людину в психологічних дослідженнях.
41. Застосування технологій психологічного впливу на людину в психокорекції.
42. Застосування технологій психологічного впливу на людину під час психологічної консультації.

43. Застосування технологій психологічного впливу на людину в психотерапії.
44. Філософія психології та світогляд особистості.
45. Мотиваційно-ціннісна сфера особистості та її світогляд. Інтелект та світогляд.
46. Установки, упередження та світогляд особистості в філософії психології.
47. Чи працюють психологи зі світоглядом клієнта в психокорекції та під час психологічної консультації.

Самостійна робота студентів передбачає підготовку до практичних занять:

1. Пошук джерел інформації по темі практичного заняття в друкованому вигляді (монографії, науково-популярні видання, наукові та популярні статті) - в бібліотеках та в електронному вигляді - в мережі Інтернет;
2. Розширення кола використовуваних джерел: використання науково популярних фільмів, телепередач, аудіо записів, художніх фільмів - з обов'язковим записом на електронні носії та анотуванням щодо змісту і можливостей використання.

7. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

8. Методи навчання

Словесні

Розповідь-пояснення використовується під час навчання здобувачів на протязі лекції. За метою виділяються такі види розповіді: розповідь-вступ, розповідь-повість, розповідь-висновок. Ефективність зазначеного методу залежить головним чином від уміння викладача розповідати, дохідливості та доступності інформації, від поєднання його з іншими методами навчання.

Бесіда – це діалог між викладачем та здобувачем, який дає можливість за допомогою цілеспрямованих і вміло сформульованих питань спрямувати здобувачів на активізацію отриманих знань. Саме з допомогою їх викладач активізує діяльність здобувачів, ставлячи їм запитання для розмірковування, розв'язання проблемної ситуації.

Лекція служить для пояснення теми; її типовими ознаками є тривалість запису плану та рекомендованої літератури, введення та характеристика нових понять, розкриття та деталізація матеріалу, завершальні висновки викладача, відповіді на запитання.

Наочні методи

Ілюстрація – допоміжний метод при словесному методі, її значення полягає в яскравішому викладенні та показі власної думки.

Демонстрація характеризується рухомістю засобу демонстрування, наприклад, демонстрація навчальних фільмів.

Практичні методи: розв'язок задач, виконання практичних робіт. Ці методи не несуть нової навчально-пізнавальної інформації, а служать лише для закріплення, формування практичних умінь при застосуванні раніше набутих знань.

Навчальна робота під керівництвом викладача – самостійна робота. До неї належать написання рефератів, самостійні письмові роботи, контрольні роботи, вирішування тестів.

9. Форми та методи поточного контролю

Поточний контроль здійснюється через оцінювання усних відповідей щодо проблем для обговорення, передбачених планом семінарських занять, а також шляхом:

- проведення експрес-опитувань,
- тестування,
- підготовки доповідей і рефератів,
- написання самостійних і модульних контрольних робіт.

При оцінюванні враховується глибина теоретичних знань слухачів і вміння застосовувати їх на практиці.

10. Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Поточний контроль –60			Підсумковий контроль	Сума
Розділ 1			40	100
T1	T2	T3,		
20	20	20		

11. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	відмінно	A	відмінне виконання
85-89	добре	B	вище середнього рівня
75-84		C	загалом хороша робота
66-74	задовільно	D	непогано
60-65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	Незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

12. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна та з урахуванням дистанцій

Інтерактивні, мультимедійні проектори, комп'ютери планшети, інтерактивні дошки, методичне забезпечення та ін.

13. Перелік контрольних питань по темах для підсумкового контролю

1. Предмет, завдання і роль філософії психології в суспільстві.
2. Філософія психології як світогляд, метод пізнання і теорія соціального і культурного розвитку суспільства.
3. Співвідношення філософії історії, соціальної філософії, філософії психології і суспільних наук.
4. Філософія психології як синтез природничого, соціального і гуманітарного знання.
5. Співвідношення пізнавального та ідеологічного аспектів філософії

психології.

6. Система “людина—психологія—суспільство” як предмет філософії психології.

7. Теоретична, світоглядна, методологічна і практична функція філософії психології.

8. Роль філософії психології в духовно-теоретичному, світоглядно-професійному і громадянському самовизначенні психолога.

9. Еволюція людського фактору у світоглядній думці.

10. Особливості сучасного етапу культурно-історичного розвитку та його відображення у філософсько-психологічній думці.

11. Розвиток уявлень про природу.

12. Зовнішня і внутрішня природа людини.

13. Людина як предмет, спосіб, знаряддя і результат власної фізичної, психічної і духовної праці.

14. Місце і роль людини в природі і суспільстві.

15. Суб’єктивність як новий тип детермінацій у структурі універсуму.

16. Еволюція взаємодії людини і природи.

17. Особливості соціального детермінізму.

18. Практичні основи суспільства.

19. Суперечності між людиною і суспільством.

20. Природо-перетворююча і соціально-перетворююча практика.

21. Економічна, соціальна, політична і духовна сфери суспільного життя людини.

22. Людський, соціальний і технологічний виміри виробництва, розподілу і споживання.

23. Форми суспільної свідомості.

24. Технологічні і духовні формації.

25. Проблема використання соціального знання у практиці.

26. Шляхи розвитку національної і громадянської самосвідомості.

27. Поняття про пізнавальну, ціннісну і праксіологічну діяльність людини.

27. Особливості різних способів пізнання світу.

29. Історія виникнення і розвитку філософського способу пізнання світу.

30. Сучасна філософія як культура мислення і квінтесенція духовної культури людини.

31. Суперечності пізнання.

32. Роль і функції філософії в постановці проблем у процесі наукового пізнання.

33. Конкуренція наукових парадигм і проблеми наукового пізнання.

34. Наука як соціальний інститут виробництва, збереження і відтворення знань.

35. Психологія та її роль у житті людини і суспільства.

36. Філософія як теорія та методологія психологічної науки.

37. Принципи, закони і категорії в науковому дослідженні.

38. Пізнавальне ставлення людини до світу.

39. Дослідження як відображення і творчість.

40. Чуттєве, раціонально-логічне та інтуїтивне пізнання.

41. Особливості пізнання в психологічній науці.

42. Метод, методологія та рівні психологічного дослідження.
43. Номотетичний та ідеографічний підходи.
44. Світоглядні ідеї в міфах, релігійних вченнях і філософських уявленнях людства.
45. Соціальна утопія і соціальна наука.
46. Вірування як психологічний чинник людської поведінки.
47. Порівняльно-культурний психологічний аналіз.
48. Спілкування та пізнання.
49. Образ людини як функціональний інструмент соціальної взаємодії і спілкування.
50. Комунікативна компетентність.
51. Ціннісний, технологічний і психологічний виміри культури.
52. Артефакти і символічний характер культури.
53. Культура, соціум, цивілізація.
54. Культурно-історичні форми людських спільнот.
55. Влада, демократія і суспільне самоврядування.
56. Традиція як основа культури.
57. Психологічний вимір культури і культурні синдроми.
58. Еволюція форм культурної взаємодії соціальних спільнот.
59. Євроінтеграція як культурно-психологічний феномен.
60. Філософсько-психологічний зміст феномену особистості.

14.Рекомендована література

Основна

1. Токарева Н. М. Історія психології: від витоків до епохи Просвітництва: підручник для здобувачів освіти ступеня бакалавра освітньо-професійної програми 053 Психологія. Кривий Ріг : Вид. Р. А. Козлов, 2022 (Частина І). 384 с.
2. Махній М.М. Історія психології : навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Слово», 2016. 472 с
3. Соціальна філософія [Електронний ресурс] : навч. посіб. для самот. роботи аспірантів / В. О. Ананьїн, В. В. Горлинський, О. О. Пучков, О. В. Уваркіна ; за ред. д. філос. н., проф. В. О. Ананьїна. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 299 с.
4. Шепетяк Олег, Шепетяк Оксана ФІЛОСОФІЯ: Підручник. – Львів: Місіонер, 2020. 784 с.
5. Філософія психології: навч. посіб. / О.Г. Романовський, В.Є. Михайліченко, Л.М. Грець. Харків: Вид-вл НТУ, 2016. 320 с.
6. Євдокімова О. О. Історія психології: навч. посіб.; Вид. друге, допов. – Харків: Константа, 2020. – 320 с.
7. Аксіологічна психологія особистості: монографія / Зіновія Карпенко. – 2-е вид., перероб., доповн. – Івано-Франківськ : ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2018. – 720 с.
8. Щербакова І. М. Духовна криза особистості в інтегративному вимір І. М. Щербакова // Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика: монографія / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Книга 1. – Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – С. 272-294.

Додаткова

1. Вовк В.М., Кравець В.М., Симон Ю.С. та ін. Словник основних термінів з філософських дисциплін. – К.: КНУВС, 2006. – 120 с.
2. Костицький М. Філософські та психологічні проблеми юриспруденції: Вибр. наук. пр. – Кн. 1. – Чернівці: Рута, 2009. – 580 с.
3. Костицький М.В. Ренесанс натурфілософії або всезагальні (космічні) закони як джерело права: Академ. читан. – Вип. 15. – К.: АПрН України, Київський регіональний центр, 2010. – 24 с.
4. Філософія психології: навч. посіб. / О.Г. Романовський, В.Є. Михайліченко, Л.М. Грець. Харків: Вид-вл НТУ, 2016. 320 с.

15. Інформаційні ресурси

1. <http://www.naiau.kiev.ua/naiau/tslc/index.php>
2. <http://www.nbuv.gov.ua/>
3. Бібліотека психологічної літератури: <http://psylib.kiev.ua/>
4. Українські підручники он-лайн: <http://pidruchniki.ws/>
5. Психологічна бібліотека Псі-фактор: <http://psyfactor.org>
6. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua>

Підпис автора РПНД:

Олена КУДЕРМІНА